

Δημοτικό και λαϊκό τραγούδι. Ταυτίσεις και αποκλίσεις

[Πολιτισμός](#) / [Λαογραφία-Παράδοση](#) / [Μουσική](#)

[Ηλίας Λιαμής, Σύμβουλος Ενότητας Πολιτισμού](#)

Ο μεγάλος Έλληνας μουσουργός Μανώλης Καλομοίρης θεωρείται ο ιδρυτής της Ελληνικής Μουσικής Σχολής. Πρόκειται για εκείνο το κίνημα, το συντονισμένο με ανάλογες μουσικές τάσεις όλων των νεοαναδυόμενων εθνικών κρατών στις αρχές του αιώνα που αναζήτησαν την ταυτότητά τους μέσω της έντεχνης κλασικής μουσικής, χρησιμοποιώντας υλικά της μουσικής τους παράδοσης. Το εγχείρημα φαίνεται απλό, απαιτούσε όμως βαθιά γνώση της ποιότητας και του χαρακτήρα της παραδοσιακής μουσικής. Η απόπειρα αυτή έδωσε την ευκαιρία να ξεκαθαρίσουν στην Ελληνική κοινωνία οι όροι «δημοτικό τραγούδι», «λαϊκό τραγούδι», «έντεχνη μουσική» κλπ. Το παρακάτω κείμενο του Μανώλη Καλομοίρη είναι αποκαλυπτικό:

«Το δημοτικό τραγούδι που όσο κι αν σήμερα το τεχνικό ξετύλιγμα της ελληνικής μουσικής δημιουργίας μπορεί φαινομενικά να το έχει ξεπεράσει, αποτελεί πάντα τη βάση, το ξεκίνημα της μουσικής όλων των λαών με προηγμένη μουσική συνείδηση.

Γιατί, ας μη γελιόμαστε, δεν υπάρχει διεθνής μουσική. Ο κάθε λαός, το κάθε έθνος, έχουν τη δική τους μουσική γλώσσα. Η διαφορά μόνο είναι πως όταν η μουσική αυτή αναπτυχθεί και δώσει αληθινά αριστουργήματα, γίνεται νοητή και συγκινεί τις ψυχές και τις καρδιές και άλλων λαών με συγγενικό πολιτισμό, γίνεται παγκόσμια, και αυτό, ως ένα σημείο, γιατί ακόμη και σήμερα, οι αριστουργηματικές συμφωνίες του Μπετόβεν που είναι κτήμα όλου του μορφωμένου κοινού κατά το ελληνολατινικό, ακόμη και κατά το σλαβικό πρότυπο, αφήνουν εντελώς αδιάφορο, αν δεν του προκαλούν και τη δυσφορία, έναν Κινέζο ή Ινδό με πανάρχαιο πολιτισμό, όπως αντιθέτως έναν Ευρωπαίο, η κινέζικη η ινδική ή η αραβική μουσική μπορεί να προκαλεί τη δυσφορία και καμιά φορά το γέλιο.

Γιατί όλες οι μουσικές αναπτύχθηκαν είτε μέσα από τη λαϊκή παράδοση είτε από τη θρησκευτική υμνωδία.

Από την τελευταία, και ιδιαίτερα από την υμνωδία της καθολικής εκκλησίας, ξετυλίχθηκαν οι τρεις μεγάλες Δυτικές Σχολές, η Ιταλική, η Γαλλική και η Γερμανική και βέβαια η πολυφωνία.

Όμως και οι τρεις αυτές σχολές, παρά την σχεδόν ενιαία καταγωγή τους, ξεχωρίζουν σημαντικά η μία από την άλλη με ιδιαίτερη χαρακτηριστικά που οφείλονται στον χαρακτήρα, την ιστορία και την εξέλιξη του κάθε έθνους αλλά και στο χαρακτήρα και το μουσικό κλίμα του δημοτικού και του λαϊκού τραγουδιού που άμεσα ή έμμεσα επηρέασε σημαντικά την όλη εξέλιξη της μουσικής τους δημιουργίας.

Ακόμη περισσότερο, το δημοτικό τραγούδι επηρέασε το ξετύλιγμα των νεότερων εθνικών σχολών, όπως η Νορβηγική, η Ισπανική και η Ουγγαρέζικη.

Ήταν φυσικό πως και στην προσπάθεια των νεότερων Ελλήνων μουσουργών, το δημοτικό τραγούδι, η απλή και απέριττη μελωδική έμπνευση του λαού μας, ο λαϊκός ρυθμός, οι θρύλοι και οι παραδόσεις του ελληνικού λαού, όλη μας η ποίηση και η ιστορία θα αποτελούσαν την αφετηρία για να μπορέσουμε να σχηματίσουμε μία δική μας μουσική γλώσσα που παράλληλα θα φιλοδοξούσαμε να της δώσουμε μία παγκόσμια κατά το δυνατόν νόηση.

Πάντως δεν πρέπει να ταυτίζουμε το δημοτικό με το λαϊκό τραγούδι.

Το δημοτικό τραγούδι όπως άλλωστε και η ποίηση, είναι μία μελωδία που ξεπετάχτηκε σχεδόν αυθόρμητα μέσα από την ψυχή και την καρδιά του ίδιου του λαού. Η μελωδία αυτή, φυσικά πριν από πολλά ή λίγα χρόνια, θα τραγουδίστηκε για πρώτη φορά από έναν άγνωστο λαϊκό μουσικό που θα την πρωτοεμπνεύστηκε. Από στόμα όμως σε στόμα και από χωριό σε χωριό και από στεριές και πέλαγα και μυρωμένα νησάκια, οι φτερωτοί της ήχοι διάβηκαν και διαδόθηκαν στη μάζα, που καθώς την άκουγε, την έπλαθε, τη μετασχημάτιζε, την αφομοίωνε, ώσπου την έκανε ολότελα δική του. Δίκαια λοιπόν θεωρείται κτήμα του λαού και ο άγνωστος και ανώριμος αρχικός συνθέτης χάνεται μέσα στη σειρά τη μεγάλη των επίσης ανώνυμων συνεργατών του.

Για να γίνουν όμως αυτά η πρωταρχική μελωδία του αγνώστου σύνθετη απαραίτητα θα ήταν βασισμένη στα απλά και ασάλευτα τονικά και ρυθμικά θεμέλια που επάνω τους είναι χτισμένες και άλλες ανάλογες λαϊκές μουσικές εμπνεύσεις.

Διαφορετικό είναι το ξεκίνημα της λαϊκής μουσικής.

Τη λαϊκή μουσική τη γράφει ένας ορισμένος μουσικοσυνθέτης, με σκοπό να γίνει γνωστή και να αγαπηθεί από τον πολύ λαό, δεν τον τέρψει, να τον συγκινήσει ή και να τον ενθουσιάσει.

Φυσικά, υποτίθεται πως η μουσική αυτή θα είναι απλή, εύληπτη και αντιληπτή στα λαϊκά αυτιά και στη λαϊκή ψυχή.

Δεν είναι ανάγκη μία λαϊκή μουσική να είναι έτσι γραμμένη ώστε να μπορεί να την τραγουδήσει ο πάσα ένας απλός λαϊκός τραγουδιστής, ή να την παίζει κάθε λαϊκός οργανοπαίχτης.

Είναι όμως απαραίτητο να μπορεί ο λαϊκός ακροατής να τη νιώσει σαν μία δική του μουσική γλώσσα, να τη χαρεί και να την αγαπήσει.

Έτσι μπορούμε να καθορίσουμε πως, δημοτικό τραγούδι είναι μία μουσική, που ο λαός μας προσφέρει αυτός ο ίδιος. Κάτι που μέσα του κλείνει αυτή την 'ίδια την

ψυχή του, τους καημούς του, τα όνειρά του και που τα εξωτερικεύει με τα απλούστατα, αλλά πειστικότερα τεχνικά πατροπαράδοτα μέσα που έχεις τη διάθεση του.

Αντίθετα, το λαϊκό τραγούδι υποτίθεται πως το προσφέρουμε εμείς οι άνθρωποι της χώρας, οι -ας τιτλοφορηθούμε μορφωμένοι- στις λαϊκές μάζες, με την ελπίδα πως θα το νιώσουν, θα το αφομοιώσουν, θα το χαρούνε και θα το κάνουν δικό τους.

Από τα λίγα αυτά λόγια βλέπουμε πόσο μεγάλη είναι η σημασία του λαϊκού τραγουδιού και της δημοτικής μελωδίας.

Το ελληνικό δημοτικό τραγούδι δεν είναι μόνο μία ακένωτη πηγή μελέτης και έμπνευσης για τον συνθέτη που έχει τη διάθεση και τη δύναμη να το χρησιμοποιήσει, και ο πιστός καθρέφτης της ψυχής και του παλμού του ελληνικού λαού.

Μέσα στο Ελληνικό λαϊκό μέλος αναδύονται όλα τα πεπρωμένα και τα ιστορικά της φυλής και ακόμη και ο ξεχωριστός χαρακτήρας της κάθε ελληνικής γης του κατά μέρους Ελληνισμού.

Τα κλέφτικα τραγούδια της Ρούμελης και της Ηπείρου αντιλαλούνε τους αγώνες και την αγωνία της Ελληνικής φυλής κάτω από την αδυσώπητη τυραννία της σκλαβιάς, ενώ τα διάφανα τραγούδια των Ιονίων Νήσων, που δεν ε γνώρισαν τόσο σκληρή δουλεία, αντιφεγγίζουν την ήρεμη διάθεση των αγαθών και φιλήσυχων Επτανήσιων.

Ανάμεσα σε αυτά, το δημοτικό μέλος των νησιών του Αιγαίου, όπως είναι και τα τραγούδια της Σάμου μας, παρουσιάζουν ένα ξεχωριστό και ιδιόρρυθμο πλούτο που συνδυάζουν το πάθος και την έκφραση μαζί με τη ρυθμική πρωτοτυπία και τη ζωνηρή τεχνική αγωγή.

Όμως, όλα αυτά τα στοιχεία, τότε μόνον ο συνθέτης θα μπορέσει να τα αξιοποιήσει, όταν τα αφομοιώσει ψυχικά και αισθητικά και μπορέσει να εμπνευστεί δικές του μελωδίες, δικούς του ρυθμούς, δικές του αρμονίες που έχουν τόση σχέση με τα αρχικά δημοτικά μελίσματα, όση σχέση έχει ο στίχος του Σολωμού, του Παλαμά και του Σικελιανού με το δημοτικό δεκαπεντασύλλαβο και την όλη δημοτική ποίηση.

Αυτό προσπάθησα και εγώ να κάνω στη μουσική μου, δεν ξέρω αν το κατόρθωσα, δεν ξέρω αν με νιώθουν ή θα με νιώσουν. Το παλιό βιολί που ήταν χαμένο από το γερό προφήτη δεν ξέρω αν μπόρεσα να το βαρέσω όπως εκείνος είχε προστάξει και πολύ φοβάμαι, αν άξιος στάθηκα να βάλω φτερά στους ήχους τους παλιούς να ανέβουν στον αιθέρα.

Όμως και σήμερα που με βαθιά συγκίνηση θυμάμαι μερικά από τα φτωχά μου τραγούδια, αφήστε με να ξαναπώ τα λόγια του ποιητή:

‘‘ Ήρθαν οι γύφτοι οι μουσικοί
φωλιάσαν όλοι στην ψυχή μου
και καθώς κόβεις από δω
και καθώς κόβεις από κει
τη Χλόη, το φύλλο, τον ανθό,
και ταιριαστά κι απ’ όλα πλέκεις
μέγα σφιχτόδετο στεφάνι,
δόξα της τέχνης του ανθοπλέχτη
έτσι από τους γύρω μου τους ήχους
κι απ’ τα τραγούδια της φυλής
έπλεξ’ απάνω στο βιολί μου
τη μουσική μου... ‘’.»

(Κωστή Παλαμά, Ο δωδεκάλογος του γύφτου)

<https://bit.ly/3GM63IF>